

# מדינת ישראל

## בתי הדין הרבניים

תיק 1149619/2

בבית הדין הרבני הגדול ירושלים

לפני כבוד הדיינים:

הרב אליהו הישיריק, הרב מיכאל עמוס, הרב אברהם שינדלר

המערערת: פלונית (ע"י ב"כ עו"ד אבי גפן)

נגד

המשיבה: פלונית (ע"י ב"כ עו"ד עמי נחמני)

הנדון: סמכות בית הדין לדון ב'זכות נחזית לכאורה' של מתנגדת לצו ירושה

### פסק דין

#### א. העובדות הנדרשות לעניין

1. לפנינו ערעור על פסק בית הדין הרבני האזורי בבאר שבע מיום ו' במרחשוון תשע"ז (26.10.2017).

2. המנוח, קודם מותו, היה גרוש ולו בת יחידה. גירושיו היו בשנת 1995 ולאחר שנים, לדאבון לב, הוא נהרג בתאונת דרכים. לאחר מותו הגישה בתו היחידה אל בית הדין הרבני בקשה למתן צו ירושה, ובעקבות כך ובהתאם לתקנות הירושה פורסמו ברשומות ובעתון יומי מודעה על בקשת הירושה ונשלחה הודעה לאפוטרופוס הכללי. באותו יום שבו פורסמה הבקשה, וכנראה שלא דווקא בעקבות הפרסום, שלחה המערערת אל בית הדין הרבני בקשת התנגדות לצו הירושה שבה טענה כי היא 'ידועה בציבור' של המנוח וכי היא מבקשת להימנע מלדון בצו הירושה בבית הדין ולהעביר את הדיון בו אל בית המשפט לענייני משפחה.

3. בעקבות כך הוציא בית הדין הרבני האזורי החלטה ביום י"ד בכסלו תשע"ז (14.12.2016) שבה קבע עקרונית כי על פי פסיקת בג"ץ 673/89 (שולמית משולם נ' בית הדין הרבני הגדול, פ"ד מה(5) 594 (1991) (להלן: "פס"ד משולם")), שאליו הפנתה המערערת, יהיה בית הדין מוסמך לדון בשאלה אם יש לה 'זכות נחזית לכאורית' כ'ידועה בציבור' ואם היא נחשבת כ'נוגעת בדבר' לעניין הצורך במתן הסכמה לסמכות בית הדין. לפי דבריו של בית הדין האזורי בהחלטתו, על פי פס"ד משולם בית הדין הרבני אומנם אינו מוסמך לערוך בירור עובדתי בשאלת היות המתנגד לסמכות בית הדין במעמד של 'נוגע בדבר' לפי סעיף 155(א) לחוק הירושה, תשכ"ה – 1965, אך זאת רק כאשר לפונה או לפונה ישנה "זכות נחזית לכאורית", כדברי השופטת, כתוארה אז, ש' נתניהו, בדעת הרוב, וכפי שכתב אף הנשיא, כתוארו אז, מ' שמגר, כי "לצורך הדיון [...] דרושה הסכמה בכתב של כל מי שיש לו מעמד נחזה לכאורית". אך מי שלא הראה אפילו 'זכות נחזית לכאורית' – ברור כי בית הדין יהיה מוסמך לפחות לבחון את הראיות שהמתנגד לסמכות בית הדין טוען ומבקש להציג לפניו. לגופו של עניין קבע בית הדין כי במקרה שלפניו המערערת לא עברה – במה שהציגה – 'סף עובדתי סביר' התומך לכאורה בטענתה שהייתה 'ידועה בציבור' של המנוח ולא הראתה כל תחילת ראיה היכולה להצביע על התקיימות יחסים ביניהם כשל "איש ואישה החיים חיי משפחה במשק בית משותף" (כהגדרת סעיף 55 לחוק הירושה) וכי אין לה אף לו 'זכות נחזית לכאורית' של ידועה בציבור. ובלשונו של בית הדין:

# מדינת ישראל

## בתי הדין הרבניים

במקרה שלפנינו, כאשר בית הדין מעיין בכתב התביעה ובממצאים שצורפו, טרם הוצגה בפני בית הדין ראיה או עובדה המלמדת על 'זכות נראית לכאורה' המורה על "חיי משפחה במשק בית משותף" [...] נמצא: לעת עתה, למרות הצהרת התובעת, אין בית הדין מודע ל'נוגע בדבר' אשר יש לו 'זכות נחזית לכאורה' בירושה חוץ מבתה של המנוח ז"ל, וכך אין מניעה שימשיך לדון בבקשה לצו הירושה והדבר עדיין בסמכותו.

עם זאת, אף שבית הדין האזורי קבע כי אין למערערת 'זכות נחזית לכאורית' ועל כן אין בכוחה למנוע מבית הדין לדון בעניין, בית הדין אפשר לה לחזור ולהציג כל ראיה שתראה לנכון להוכחת קיומה לכאורה של זכות נחזית זו, וכתב:

בית הדין מזמין את המתנגדת להמציא ממצאים נוספים שיורו שיש גם לה 'זכות נחזית לכאורית' אשר תצדיק את הימנעותו מלאשר את צו הירושה וגם קובע דיון ביום י"ט בטבת תשע"ז (17.1.2017) – לאפשר למתנגדת להבהיר את טענותיה ולהמציא ממצאים באופן אישי.

4. על החלטת ביניים זו של בית הדין הרבני האזורי בדבר סמכותו לברר את זכותה הלכאורית, לא הגישה המערערת בקשת רשות ערעור. במקום זאת הגישה אל בית הדין הרבני בקשה להגשת תצהיר שלה ועוד ארבעה תצהירי עדות אחרים אשר צידדו בטענתה. בעקבות הראיות והעדים שביקשה המערערת להביא התקיימו בבית הדין האזורי שלושה דיוני הוכחות ארוכים בשאלת קיומה של 'זכות נחזית לכאורית' של המערערת כ'ידועה בציבור', ובהם ניסתה המערערת להציג את ראיותיה לקיומה של זכות כזו, ומן העבר השני המשיבה, בת המנוח, הציגה את ראיותיה לסתירת טענות המערערת.

5. בתגובה לתצהירים שהגישה המערערת הגישה המשיבה אף היא תצהיר ואליו צירפה תצהירים של שכנים ומכרים המכחישים את טענתה של המערערת להיותה 'ידועה בציבור' של המנוח. בעקבות כך הגישו הן המערערת והן המשיבה מנגד בקשות אל בית הדין להביא את עדיהן אל בית הדין כתמיכה לטענותיהן. לדיון הראשון בעניין ההתנגדות, בתאריך ח' במרחשוון התשע"ז (9.11.2016), הופיעה המשיבה, אך המערערת אשר הגישה את התנגדותה לא הופיעה. בית הדין שלח הודעה נוספת למערערת וקבע דיון לתאריך י"ט בטבת תשע"ז (17.1.2017), אך לבקשת המערערת – כדי לאפשר לה להיערך – דחה בית הדין את הדיון וקבע אותו לבקשת הצדדים ליום ג' באדר תשע"ז (1.3.2017). למעשה, זה היה הדיון הראשון שנערך בבית הדין בהשתתפות הצדדים ובאי כוחם. אלא שנוכח ריבוי העדים שביקשו המערערת והמשיבה להעיד ולחקור בבית הדין, ואף שבית הדין הקדיש זמן ניכר באותו דיון לעדויות, הסכים בית הדין לבקשתן וקבע דיון נוסף לתאריך ג' בניסן תשע"ז (30.3.2017) כדי לאפשר להן להעיד את עדיהם הנוספים. לקראת דיון זה ביקשה המערערת להוסיף עוד עדים על אלה שביקשה קודם ובמקביל ביקשה גם המשיבה להציג עדים נוספים משלה. הדיון השני נערך בבית הדין במועד שנקבע בנוכחות הצדדים ובאי כוחם, אך מאחר שחלק מעדי המערערת לא הגיעו ביקשה המערערת לקיים דיון נוסף ואף להוציא לעדיה זימונים חדשים עם צווי הבאה. ושוב, בעקבות בקשת המערערת, קבע בית הדין מועד דיון נוסף לתאריך כ"ב באייר התשע"ז (18.5.2017), זימן את עדיה ואף הוציא לבקשתה פקודות צו הבאה לעדים. עם זאת הודיע בית הדין הרבני בהחלטתו מיום כ"ג בניסן התשע"ז (19.4.2017) כי "בדיון הקרוב לא תישמע כל טענה של מי מהצדדים על אי-הופעת עדים והדיון הקרוב יהיה הדיון האחרון לפני החלטה סופית של בית הדין". בתאריך כ"ב באייר התשע"ז (18.5.2017) התקיים דיון ההוכחות השלישי שבו נשמעו עוד שלושה עדים מטעם המערערת ונחקרו על ידי הצדדים.

# מדינת ישראל

## בתי הדין הרבניים

6. פרט מעניין שחשוב לציין בנוגע להליך בבית הדין קמא הוא עניין הצגת המכשיר הסלולארי של המנוח, אשר המערערת דאגה שיועבר לידה לאחר מותו בסיועה של אחות הנפטר. לטענת המשיבה היה ביכולתה להביא ראיות ניצחות מהמידע המצוי במכשיר הסלולארי המוכיחות כי אכן המערערת מעולם לא הייתה 'ידועה בציבור' של המנוח וכי היא הייתה אחת מני כמה וכמה נשים שהיה איתן בידידות. אלא שהמערערת, לאחר שדאגה בדרך לא דרך שהמכשיר הסלולארי יגיע לידה, סירבה 'משום מה' להציג בפני בית הדין את המכשיר הסלולארי של המנוח ולהיווכח אם טענות המשיבה, בתו היחידה, נכונות. רק לאחר שבית הדין הזהיר את המערערת כי אם לא תציג בפניו את המכשיר כפי שהורה לה תיקנס על כך בגין בזיון בית המשפט, רק אז, הואילה המערערת באמצעות בא כוחה להגיש המכשיר הסלולארי של המנוח, אלא שאת המכשיר הגישה כשהוא מרוסק וכנראה גם לאחר שנטבל במים והוצאו ממנו כרטיסי הזיכרון. את שבירת מכשיר הסלולארי ולמעשה השמדת אחת מהראיות המרכזיות בתיק הסבירה המערערת באומרה כי היא עשתה זאת "ב'תגובה נסערת' לתמונות וסרטים שלא היו מכבדים את כבוד המנוח וכבודה", כדבריה.

7. לאחר הדיונים הורה בית הדין לצדדים להגיש אליו סיכומים ואפשר לכל צד להגיב לסיכומי הצד השני. לאחר השלמת ההליך הוציא בית הדין האזורי ביום ו' במרחשוון תשע"ח (26.10.2017) פסק דין שבו קבע כי אין בידי המתנגדת – המערערת דנא – ראיות מספיקות לקיום 'זכות נחזית לכאורית' להיותה 'ידועה בציבור' של המנוח ו'נוגעת בדבר' לעניין הליך הירושה בבית הדין. ומכאן הערעור שלפנינו.

### ב. טענות הצדדים

#### 8. טיעוני המערערת:

א. לטענתה, בית הדין פעל בניגוד להוראת סעיף 9 לחוק שיפוט בתי דין רבניים (נישואין וגירושים), תשי"ג – 1953 שלפיו "בענייני המעמד האישי של יהודים [...] יהא לבית דין רבני שיפוט לאחר שכל הצדדים הנוגעים בדבר הביעו הסכמתם לכך".

ב. בית הדין פעל בניגוד לתקנה 50(א) לתקנות הירושה, תשנ"ח – 1998, המורה כי אם "הוגשה התנגדות לבקשה לצו ירושה או לצו קיום ואין בה הסכמה לסמכות השיפוט של בית הדין – ימחק בית הדין את הבקשה".

ג. לטענתה בית הדין גם שגה בהבנת פסק הדין בבג"ץ 673/89 (שולמית משולם נגד בית הדין הרבני הגדול, פ"ד מה(5) 594) ואימץ את דעת המיעוט שבו.

ד. כמו כן, לדבריה, בית הדין נעדר סמכות משום שלמערערת מעמד של 'נוגע בדבר' לפי סעיף 55 לחוק הירושה, תשכ"ה – 1965 (להלן: "חוק הירושה") המקנה ל'ידועה בציבור' מעמד של זוכה מכוח 'מעין צוואה', ועל כן היא נכללת לדבריה בין כל 'הנוגעים בדבר' אשר צריך את הסכמת כולם בכתב כדי להקנות סמכות לבית הדין הרבני בעניין.

ה. לטענתה, בית הדין ערך בירור מקיף ומלא לגופו של עניין בשאלת מעמדה של המערערת כנוגעת בדבר, וזאת בניגוד להלכת פס"ד משולם.

ו. עוד טוענת המערערת כי אין לראות בהימנעותה מהגשת בקשת רשות ערעור על החלטת בית הדין הרבני מיום י"ד בכסלו תשע"ז (14.12.2016) בעניין הסמכות הסכמה לסמכות בית הדין, משום שבהחלטת ביניים אין חובה לערער באופן מיידי ואפשר לכלול אותה בערעור על פסק הדין כולו.

# מדינת ישראל

## בתי הדין הרבניים

ז. כן, לטענתה, פסיקת בית הדין כי למערערת אין מעמד של 'ידועה בצבור' נובעת מתפיסתו הראשונית של בית הדין הרבני נגד מוסד הידועה בציבור, והוא "החיל את הצדק החברתי ואת החוק על פי ראות עיניו", כפי שכתב בהחלטתו מיום י"ד בכסלו תשע"ז (14.12.2016) כי "דבר זה מתבקש ביותר לאור המצווה החמורה לדון את דינו של יתום, שיש בה כדי להעמיד צדק חברתי ולמנוע עיוות דין".

9. טיעוני המשיבה:

א. לטענת המשיבה, המערערת הסתירה ומסתירה מבית הדין חומר דיוני חשוב. במסגרת זו לא צירפה את מלוא פסק הדין נשוא הערעור וכן לא צירפה את החלטת בית הדין קמא מיום י"ד בכסלו תשע"ז (14.12.2016) שבה דחה בית הדין את בקשת המערערת להעביר את התיק לבית המשפטי לענייני משפחה.

ב. המערערת בחרה שלא לערער על החלטת בית הדין קמא שקבעה כי יש לו סמכות לדון בתיק, ובמקום זאת בחרה לנהל הליך, תוך שהיא גורמת להימשכותו במשך תקופה ארוכה, באמצעות הבאת עדים רבים – אף כאלה שאינם קשורים לעניין הנדון – ודרשה אף ימי הוכחות נוספים. לטענת המשיבה, יש בהתנהלות זו של המערערת משום חוסר תום לב, אשר מקימה לה מחסום דיוני ו'השתק' שיפוטי, שכן הערעור עוסק בעצם סמכותו של בית הדין לדון בעדויות שביקשה היא בעצמה להגיש בפני בית הדין.

ג. לדברי המשיבה, אף אם נקבל את מלוא טענותיה העובדתיות של המערערת כפי שהיא מתארת אותן, אף אז אין המערערת עומדת בהגדרה של 'ידועה בציבור'.

ד. בית הדין לא ערך את מלוא הבדיקה הנדרשת לשם הוכחת היות האישה – המערערת – 'ידועה בציבור' אלא קיים את הבדיקה הבסיסית המינימלית לבדוק אם יש לה 'זכות נחזית לכאורית' כ'נוגע בדבר', וגם בה לא עמדה המערערת.

ה. המערערת לא הביאה כל ראיה ראשונית מינימלית לטענתה. כל שהיה לה להציג הוא חשבונית מה'סופר', 'מסרון' ותמונה שהמנוח מצולם בה לידה. מנגד, המשיבה הציגה תמונות רבות אחרות שבהן הוא מצולם עם הרבה נשים אחרות.

ו. בית הדין הרבני נתן החלטות ארוכות ומנומקות כראוי שבהן הראה כי הוא פועל על פי הלכת משולם ובוחן את המדרגה הראשונה של דרישת הסף של 'זכות נחזית לכאורית' והראה כי המערערת לא עברה את הסף המינימלי של דרישה זו.

ז. מן העבר השני, המערערת פעלה במזיד ובמודע לשיבוש ראיות כאשר דאגה להעביר לידיה את הטלפון הסלולארי של המנוח שהוחזק קודם בידי המשיבה בת המנוח, סירבה להוראת בית הדין להעביר אליו את הטלפון ולאחר מכן השמידה את המכשיר תוך שהיא שוברת אותו, טובלת אותו במים ומוציאה ממנו את 'לוח האם' ואת כרטיס ה'סים' (sim).

### ג. דיון והכרעה

10. כאמור, עיקרו ומרכזו של הערעור שלפנינו הוא ערעור על החלטת בית הדין האזורי שלפיה למערערת אין 'זכות נחזית לכאורית' כידועה בציבור לעניין סעיף 55 לחוק הירושה, ועל כן אין לה מעמד של 'נוגע בדבר' אשר ללא הסכמתו בכתב אין סמכות לבית הדין הרבני לדון בבקשת הירושה. אלא שלמעשה אין המערערת מתמודדת בערעורה באופן ישיר עם הפרשנות

# מדינת ישראל

## בתי הדין הרבניים

המשפטית שמעמיד בית הדין הרבני לפס"ד משולם ועם הניתוח המדוקדק שהוא עורך לפסק הדין ולפסיקה הנרחבת העוסקת בעניין.

11. לפי הסברו של בית הדין, יש להבחין בפס"ד משולם בין 'הבירור העובדתי' המלא בשאלת מעמדה של הפונה כידועה בצבור, שלגביו גם בית הדין קמא סובר כי לפי פס"ד משולם אין הוא מוסמך לעסוק בו, לבין בחינת התקיימות הדישה הראשונית של 'זכות נחזית לכאורית' להיות המערער 'ידועה בציבור' שהתקיימותה נדרשת כדי שבית הדין ימנע מלברר את טענתה. דרישה של 'זכות נחזית לכאורית' של מי שמתנגדת לסמכות בית הדין בטענה כי היא 'ידועה בציבור' צוינה והודגשה בפס"ד משולם בדברי השופטת נתניהו, אך גם הנשיא שמגר ציין זאת. ולמעשה לדעת כל שלושת השופטים בפס"ד משולם 'הזכות הנחזית' היא התנאי המקדים הנדרש כדי למנוע מבית הדין לדון בטענתה להיותה ידועה בציבור. אשר על כן, בלעדי ראיה ראשונית בסיסית ולכאורית זו אין מקום שבית הדין הרבני יהיה מנוע מלדון בבקשת צו הירישה או קיום הצוואה שלפניו. כל שכן, כדברי בית הדין קמא, שלא יהיה מנוע מלברר אם למתנגדת קיימת דרישה ראשונית זו של 'זכות נחזית לכאורית'.

12. עיקר טענתם של השופטים שבדעת הרוב בפס"ד משולם נגד האפשרות שבית הדין יברר את מעמדה של המתנגדת לסמכותו כ'ידועה בציבור' הייתה משום 'המעגל השוטה ללא מוצא', כלשונם, שהדבר ייצור. לדבריהם, כאשר בית הדין הרבני דן בשאלה אם האישה המתנגדת היא 'ידועה בציבור' ו'נוגעת בדבר', שעל כן צריך את הסכמתה, הרי שלמעשה בית הדין דן ישירות במעמדה של האישה כזוכה בירושה, וזאת אף שהאישה לא נתנה את הסכמתה ובלא שבית הדין הוסמך לכך על פי חוק. וכך כתבה השופטת, כתוארה אז, ש' נתניהו, אשר דעתה הכריעה למעשה במחלוקת שבין הנשיא מ' שמגר והמשנה לנשיא מ' אלון (ההדגשות אינן במקור):

'המעגל השוטה' יותר, רק אם ה'נוגע בדבר' יתפרש כדעת חברי הנשיא, כמי שיש לו זכות נחזית לכאורית. כי אז, רק אם ניתנה הסכמתו בכתב, מוסמך יהיה בית הדין להיכנס לבירורה המלא של הזכות לצורך ההכרעה בשאלת החלוקה של העיזבון.

וכך גם, כאמור, כתב הנשיא שמגר "לצורך הדיון [...] דרושה הסכמה בכתב של כל מי שיש לו מעמד נחזה לכאורית".

13. מדוע דאגה השופטת נתניהו להגדיר את 'הנוגע בדבר' אשר בית הדין אינו רשאי לברר את מעמדו דווקא "כמי שיש לו זכות נחזית לכאורית" ולא כללה בכך את כל מי שטוען להיותו נוגע בדבר? זאת משום שללא כן, הרי שהייתה חוזרת למקומה שאלתו הקשה של השופט מ' אלון כנגד דעת הרוב, שאם כן הרי כל אדם זר 'מהרחוב' יוכל לפנות אל בית הדין ולטעון כי הוא 'נוגע בדבר' – בכל ירושה אשר נידונת בבית הדין, וכך יוקפא באותו רגע ההליך מכל פעילות וסמכותו של בית הדין תפוג ללא שיוכל לברר אם יש בכלל ממשות כלשהי בטענה. כך אותו 'אורח מזדמן' יכפה את היורשים על פי דין להעביר את הדיון מבית הדין הרבני אל בית המשפט או אל הרשם לענייני ירושה, וזאת בניגוד לרצונם ובקשתם, ואולי אף בניגוד לאמונתם. די יהיה בכך כדי לנטרל את כוחו של בית הדין כערכאה שופטת ולמנוע את רצונם של היורשים, בלא שיירדש – אותו 'מתנגד' עלום – להוכיח לצורך כך בפני ערכאה משפטית כלשהי את טענותיו, ובלא שיזדקק לשם כך למצות תחילה את זכויותיו ואת בירור מעמדו כיוורש. וכלשונו של השופט אלון:

פירושו של דבר הוא [...] כל פנייה שהיא לבית הדין הדתי שבה יתנגד הפונה לסמכות שיפוטו של בית הדין בטענה שהוא הבן של המנוח או נכדו,

# מדינת ישראל

## בתי הדין הרבניים

אחיו או אחותו – די בה כדי להעביר את הדין מבית הדין הדתי לבית המשפט המחוזי, ללא צורך באיזה שהוא דיון בבית הדין הרבני אם בכלל יש ממש בפנייה או שמא אין היא באה – מסיבה זו או אחרת – אלא להטריד את היורשים ולהכביד על הליכי חלוקת הירושה [...] ניתן לדאוג לאי-קיומם (=של תנאי סמכות בית הדין) מצד כל מי שמבקש לעשות כן, מבלי שתהא עילה של ממש בידו.

14. לשם כך בדיוק באה הדרישה הראשונית של 'זכות נחזית לכאורית' אצל מי שמבקש למנוע את סמכותו של בית הדין מלדון בבקשתם של היורשים, ודורשת ממנו לפחות להראות מעבר של "סף עובדתי סביר התומך" – לכאורה – "בטענת המתנגד, ויוצר חזקה שלכאורה הדבר כן", כלשונו של בית הדין קמא.

15. מכאן אנו באים להבחנה ולהבדל שבין הבירור הראשוני והבסיסי הנדרש לקיומה של 'זכות נחזית לכאורית', לבין בירור עובדתי מלא של מעמדו של המתנגד כבעל זכות בירושה וכנוגע בדבר. אפשר להבחין כי מרכז התנגדותם של שופטי הרוב בפס"ד משולם היה בעיקר לקיום דיון מלא ומקיף בבית הדין הרבני. נביא לשם כך את הציטוטים מדברי דעת הרוב בפסק הדין תוך הדגשת דבריהם:

כך כתב הנשיא שמגר כי בבירור בבית הדין "לפרטיו, לרבות שמיעת עדויות":

[...] בכך הרי מתמצה, להלכה ולמעשה, הדיון כולו: אחרי שנקבע, על יסוד שמיעת הראיות, שפלוני איננה ידועה בציבור, אין נמצאים עוד בהליך טרומי כלשהו, אלא הדיון לגופו מוצה כולו. משמע, הדיון בעניינה של העותרת הוכרע לגופו ללא הסכמה בכתב, דבר הנוגד את הוראתו המפורשת של המחוקק.

הנשיא שמגר חזר והדגיש כי הבעיה בעיניו הייתה כי כך "הופך בית הדין לגורם, המקיים את מלוא הדיון לגוף העניין [...] הדיון המשפטי מתקיים איפוא כולו לפני אותה ערכאה משפטית" ושהמתנגד לסמכות בית הדין עובר "מבחן עובדתי ומשפטי מלא" לפני בית הדין ו"שמיעת ראיות מלאה בעניין מעמדו".

כך כתבה גם השופטת נתניהו בעמדתה: "החלטתו בטענת הזיוף (=טענה שהסכמת אחד היורשים זויפה, שלגביה מוסכם שבית הדין מוסמך לדון) אינה ממצה את נושא הדיון שבו הוא בא לפסוק."

הרי שהבעיה העיקרית והמרכזית לדבריהם של שופטי הרוב מתעוררת כאשר בית הדין הרבני עורך דיון ממצה וכולל במלוא המסכת העובדתית הנטענת לעניין מעמדה של האישה כ'ידועה בציבור', אך לא כאשר הדיון בבית הדין מצטמצם ומתרכז בבדיקת קיומן של ראיות ראשוניות ובסיסיות בלבד של 'זכות נחזית לכאורית' של המתנגדת.

16. בעיה כזו אינה קיימת כאשר בית הדין הרבני בוחן רק אם המתנגד עובר את סף הראיות הראשוני של 'זכות נחזית לכאורית' בלבד, בלא להידרש למבחן מקיף וממצה אם מתקיימים מלוא התנאים להיות המתנגדת 'ידועה בציבור'. בחינה ראשונית זו של 'זכות נחזית לכאורית' אינה אמורה ואף אינה יכולה לקבוע את מעמדה של המתנגדת כ'ידועה בציבור', אלא רק לוודא שלמתנגד ישנן ראיות ראשוניות כל שהן כ'נוגע בדבר' אשר יש בהן די לבטל את הסמכות שכבר הוקנתה לבית הדין על ידי היורשים ולמנוע ממנו לדון בעניינם.

17. לאור כל זאת ונוכח ראשוניותו של העניין, טרם אשר ניגש למלאכת בחינת התקיימות מעבר סף ראיות ראשוני זה אצל המערערת ל'זכות נחזית לכאורית' כידועה בציבור, נדרש בית הדין

# מדינת ישראל

## בתי הדין הרבניים

קמא תחילה לערוך בירור במישור המשפטי, ולבחון מהם אותם תנאים הנדרשים מבחינה משפטית להחלת מעמד של הזוג כ'ידועים בציבור', ומהם התנאים הבסיסיים והראשוניים להתקיימות 'זכות נחזית לכאורית' לכך. ואכן בית הדין האזורי ערך בדיקה יסודית ומקיפה של פסיקות בתי המשפט בעניין, ואיזן וחקיקר ובחן מהם התנאים הנדרשים להגדרת מעמד של 'ידועים בציבור' לעניין חוק הירושה ולהגדרתם כ'איש ואישה החיים חיי משפחה במשק בית משותף אך אינם נשואים זה לזה', כלשון החוק. מתוך כך עבר בית הדין לברר מהם התנאים הבסיסיים והראשוניים הנדרשים לקיומה של 'זכות נחזית לכאורית'. לשם כך נעזר בית הדין בפסיקות רבות של בית המשפט העליון, בית המשפט המחוזי ואף פסיקות בתי המשפט לענייני משפחה בעניין (כגון: ע"א 621/69 קרול נסיס נגד קוינה יוסטר, פ"ד כד (1) 617; ע"א 79/83 היועץ המשפטי לממשלה נגד שוקרון, פ"ד לט (2) 690; ע"א 4385/91 רחל סאלם נגד כרמי, פד"י נ"א (1) 337; ע"א 6434/00 דנינו נגד מנע, פ"ד נו (3) 683, 691; ע"א 235/72 פסיה בירנבאום נגד עיזבון המנוח יעקב לוי, יורשתו נעמי לוי, פ"ד כז (1) 645; ת"ע (משפחה תל אביב) 7690/99 טרבס נגד יוגביגורן; ע"מ (חיפה) 264/05 פלונית נגד אלמוני; ת"ע (חיפה) 8157-01-13 א' ש' נגד א' ש'; בעמ"ש (חיפה) 418-12-08 ס' ג' נגד ג' ג'; תמ"ש (פתח תקווה) 9568-09-14 מ' נגד עיזבון המנוח י' ז"ל, ועוד).

18. לאור כל האמור, ברור כי טענת המערערת כי בית הדין נקט בטעות כדעת המיעוט בפסק דין משולם ולא כדעת הרוב, אינה נכונה וחוטאת להבנת החלטתו של בית הדין הרבני. זאת משום שבית הדין האזורי כתב במפורש כי הוא אכן מקבל את ההלכה שבפסק דין משולם כדעת הרוב, אלא שלדעתו, כאמור, גם לפי דעת הרוב מוסכם כי בסמכות בית הדין לדון לפחות ברמה הראשונה בבדיקה האם לפונה אליו המתנגד לסמכות בית הדין ישנה 'זכות נחזית לכאורית'.

19. כמו כן, גם טענת המערערת כי בית הדין הרבני ערך בירור מלא וממצה אינה נכונה, וברור כי לא זו הייתה מטרתו ומגמתו של בית הדין, וכפי שחזר וכתב בית הדין שוב ושוב. מגמת בית הדין בדיונים שלפניו הייתה אך ורק כדי לבחון את הרמה הראשונית המינימלית של התקיים 'זכות נחזית לכאורית', כפי שאף כתב מפורשות. אלא שעם התארכות בקשות המערערת, ונוכח העובדה שהמערערת לא הביאה ראיות ראשוניות ממשיות לקיום 'זכות נחזית לכאורית', היה בית הדין מתון עימה ולא חתך מיד את הדין, אלא אפשר לה אם רצונה בכך להביא כל ראיה שתצדיק, וזאת מתוך זהירות שלא לתת פתחון פה לטענה כי סתם את הדרך בפניה להצגת כל ראיותיה ופגע בזכות הטיעון שלה.

20. אכן, מן הראוי היה שבית הדין קמא היה נותן בהחלטתו התייחסות קצרה יותר וממוקדת בתחום הבירור העובדתי ברמה הראשונית והבסיסית לגבי קיומה או אי-קיומה של 'זכות נחזית לכאורית' למערערת, ונראה שלכך התכוון בית הדין בתחילה, כפי שכתב בהחלטה שנתן ביום י"ד בכסלו תשע"ז (14.12.2016). כך מסתבר גם שהיה נוהג בית הדין אילו מסקנתו הייתה הפוכה, שאכן יש למערערת 'זכות נחזית לכאורית' כזו, שאז היה מושך את ידיו מהטיפול בתיק הירושה, ובירור עובדתי וממצה היה נעוץ מן הסתם לבקשת המשיבה בבית המשפט לענייני משפחה. אלא שמאחר שמסקנתו הברורה של בית הדין הייתה שאין למתנגדת – מערערת דנא – כל תחילת ראיה לזכות נחזית לכאורית, סבר בית הדין כי אם לא יבאר את החלטתו באופן מפורט, עלול לעלות החשש – שלעמדתנו אין לו כל בסיס ויש לדחותו בשתי ידיים – שמא בית הדין קבע זאת, חלילה, שלא משיקולים עובדתיים ואובייקטיביים, אלא מתוך אי-רשיעות רצונו הערכית מקיומה של מסגרת 'משפחתית' שאינה של נישואין וקידושין כדמו"י. על כן אפשר בית הדין למערערת להביא כל ראיה אשר עשויה הייתה, לטענתה, להראות כי יש לה 'זכות נחזית לכאורית' להיותה ידועה בציבור, אף שעל פי קביעתו הראשונית של בית הדין אין בידה זכות כזו.

# מדינת ישראל

## בתי הדין הרבניים

21. צריך לזכור, כפי שצינו בתחילה, כי המערערת – במקום להתנגד לקביעת בית הדין בהחלטתו מיום י"ד בכסלו תשע"ז (14.12.2016) כי היא לא הראתה 'זכות נחזית לכאורית' וכי אם ברצונה בית הדין מוכן לדון בראיות שתבקש להציג לשם כך – לא הגישה בקשת רשות ערעור על החלטת ביניים זו, אף שלשם כך בדיוק נוצר מוסר הבר"ע, ובמקום כך נענתה לאפשרות שהציע לה בית הדין, ובקשה לפעול בהליך בבית הדין להוכחת טענתה, הגישה תצהירים וביקשה להעיד עוד ועוד עדים וראיות לטענתה. במקביל, כדי להשוות את הדין בין המערערת למשיבה, בית הדין אפשר גם לבתו היחידה של המנוח, המשיבה, להגיש את תשובותיה וטענותיה, בלא שתחוש כי קופחה אפשותה לתת מענה ולהגיב לטענות כנגדה. כך קרה, בלא שבית הדין רצה בכך מלכתחילה, שהיקף הראיות שנידונו ונבחנו לבדיקת 'הזכות הנחזית הלכאורית' התרחב מעבר למתוכנן. זאת עד אשר לאור בקשות המערערת הוציא בית הדין הרבני החלטה, מיום כ"ג בניסן התשע"ז (19.4.2017), המבהירה כי "הדיון הקרוב יהיה הדיון האחרון לפני החלטה סופית של בית הדין". בתחילת הדיון השלישי (כ"ב באייר התשע"ז – 18.5.2017, שורות 6–11 ר"פ לפרוטוקול) – בתגובה לבקשת המערערת להביא לחקירה עד נוסף, אמר בא כוח המשיבה: "אני מתנגד אני חושב שזה צריך להיפסק כפי שבית הדין קבע בהחלטה אנחנו כבר בדיון השלישי [...] ועל כך השיב ב"כ המערערת: "אותנו מעניין חקר האמת. אם אנחנו רוצים להוכיח שהיא ידועה בציבור והעד [...] יכול לשפוך אור על תיק ולסייע. אין לי בעיה שבא כוח היוורשת יציג עוד דברים", ועל כך השיב בא כוח המשיבה "אני מתנגד לחומרים נוספים". יוצא כי את האחריות להתארכות הדיונים לשלושה וכמות העדים שנתבקש בית הדין הרבני לדון בהם, אין למערערת להטיל אלא על עצמה, ואילו מצד בית הדין – לולי מתינותו וסבלנותו הרבה – היה די בדיון אחד קצר וממוקד כדי לקבוע את עמדתו בנוגע לאי-קיומן של ראיות ראשוניות ובסיסיות 'לזכות נחזית לכאורית' למערערת.

22. לגופו של עניין, הרי שבפן העובדתי, במסגרת דרישת העמדת הראיות הראשוניות והבסיסיות ביותר של 'זכות נחזית לכאורית', הראיות שהגישה המערערת לטענתה כי היא 'ידועה בציבור' של המנוח היו דלות וצנועות:

א. שתי תמונות שבהן נראים המנוח והיא מצולמים יחד, כנראה באירוע כלשהו או במסיבת חברים;

ב. דיסקאון'קי עם הקלטת שיחה (שלבסוף לא השתמשו בו כראיה);

ג. מסרון קצר ביניהם שבו כתבה המערערת למנוח "תגיד אם תרצה [...] אני אכין לך בפיתה [...] בסוף הכנתי סינטה" (מקוריות ואמינות המסרונים לא הוכחו);

ד. חשבונית קנייה אצל 'הכול לגן' בסך 376 ש"ח שנרכשה בכרטיס האשראי של המנוח (לא ברור מי ביצע את הרכישה).

23. ייאמר כבר עתה כי אם אלה הראיות שיש למערערת להביא להיותה בקשרים הדוקים עם המנוח, עד כדי שתיחשב מכוחם 'ידועה בציבור' שלו ברמה כזו שתהפוך להיות יורשת שלו על פי חוק ותחלוק במחצית עזבונו עם בתו היחידה – אם אלה הראיות שיש למערערת להציג, אזי שלא רק שאין בידה 'זכות נחזית לכאורית' להיותה ידועה בציבור של המנוח, אלא שאף בדל של חלקיק ראייה דלה אין לה לכך. ואם אלה הראיות שיש בידה, הרי שענימה אפשר יהיה לצרף עוד חברים ו'ידידים קרובים' רבים אחרים שמן הסתם היו לו, אשר הצטלמו בחברתו, שוחחו עימו בידידות והציעו 'להכין לו פיתה' או כוס קפה. אליהם, כך יש לשער, יצטרפו עוד ועוד 'ידידי



# מדינת ישראל

## בתי הדין הרבניים

נפש' נוספים, אם יתברר כי בעקבות כך אפשר גם לחלוק בירושת המנוח אחר לכתו ולקחת נתחים בירושה מחלקה של בתו היחידה.

24. בעקבות הדיונים שנערכו ובחינת הראיות שהציגו הצדדים, בבואו להכריע בשאלה אם יש למערער זכות נחזית לכאורה' כידועה בציבור, הציג בית הדין קמא בהחלטתו את התשתית העובדתית אשר עלתה לפניו, אשר מדברת בעד עצמה (כלשונו בהחלטה):

1. הצדדים הכירו בשנת 2004 ונפרדו בשנת 2005. הם חידשו את הקשר בשנת 2009, ובמשך השנים היו עליות ומורדות בקשר, פירוטים וחזרות. לדברי המתנגדת, הקשר התחזק בשנתיים האחרונות לפני פטירת המנוח.
2. לצדדים בתים נפרדים: למתנגדת דירה עם סבתה ובנה ולמנוח דירה משלו, אשר חדר ממנה מיועד לבתו. המתנגדת הייתה מגיעה לבית המנוח כלילה ולנה עימו חלק מהשבוע. לפעמים המנוח היה אוסף אותה מהעבודה בערב.
3. המתנגדת לא עשתה שום שימוש במפתחות הבית, אשר לטענתה גרו בו במשותף.
4. לא היה כל עירוב רכושי או שיתוף כלכלי בין בני הזוג. כשנה לפני פטירת המנוח רכשה המתנגדת דירה, בעידוד המנוח, בעבור משפחתה, על ידי נטילת משכנתה, הלוואה וכספים משלה.
5. המנוח נמנע מלהכיר את המתנגדת לבני משפחתו ולא דיבר איתם עליה. המתנגדת לא השתתפה בשום אירוע משפחתי, אך חלק מחבריו הטובים בעבודה הכירו אותה. לעומת זאת, המתנגדת הכירה את המנוח לבני משפחתה ולחברותיה, אשר אף השתתפו במסיבות 'על האש' בבית המנוח אשר המנוח והמתנגדת ערכו יחד.
6. לצדדים אין ילדים משותפים. לדברי המתנגדת, השתמשו באמצעי מניעה עד זמן קצר לפני פטירת המנוח.
7. המנוח היה נוהג לנסוע לחו"ל, כולל תאילנד, ללא המתנגדת לצו (לדברי אחותו בדיון ביום ג' באדר תשע"ז – 1.3.2017 [שורה 841 לפרוטוקול] היה נוסע פעמיים בשנה). אף המתנגדת לצו טסה לחו"ל עם משפחתה ללא המנוח. לא נטען על חופשות משותפת בחו"ל או בארץ.
8. המנוח נצפה על ידי שכניו עם בחורות נוספות במהלך השנים שבהן היה בקשר עם המתנגדת, וכן בנסיעותיו לחו"ל, לדברי חבריו, היה לו קשר עם נשים שהתלוו אליו.
9. המנוח עזר למתנגדת במעבר הדירה ובהתנהלות מול ספקים וקבלנים.
10. למנוח בת יחידה מנישואיו הראשונים אשר אליה היה קשור מאוד ושקיימה איתו הסדרי שהות.
11. לטענת הבת לא ראתה את המתנגדת מעולם, ואף לדברי המתנגדת פגשה את הבת בחטף רק פעמים בודדות. לדברי המתנגדת לבת היה קשה לראות את אביה בזוגיות חדשה.
12. המתנגדת הפגינה ידע והכירה את בית המנוח ובאירועי חייו.
13. המתנגדת קיבלה את מות המנוח בהלם והשתתפה באופן מלא בלוויה ובאבלות השבעה.

# מדינת ישראל

## בתי הדין הרבניים

13. המנוח נהג לערוך את הקניות לבד, ולא הובאה שום ראיה (ואף לא נטענה) לכל הוצאה משמעותית שלו או של המערערת זה בעבור זו.

14. הצדדים לא ראו צורך לערוך הסכם ממון. המנוח לא השאיר צוואה, אך לדברי עורך דינו אשר טיפל בענייניו, הזכיר מספר פעמים שלאחר מותו 'הכול ילך' לבתו.

15. השכנים הוותיקים בבניין לא הכירו את המתנגדת ולא פגשו את המתנגדת עם המנוח. לדברי המתנגדת הכניסה לבניין הייתה קרובה לדירה והמנוח שמר על פרטיות.

18. המתנגדת הטבילה במים וגם ניפצה פיזית את הטלפון הסלולרי של המנוח אשר לדברי הבת כלל מידע לגבי נשים אחרות אשר היה בקשר איתן ונסיעות לחו"ל. לטענתה השמידה את המכשיר 'בסערת רגשות' בשל תמונות מביכות שלה שהיו בו.

17. המנוח הציג את עצמו למתקין דלתות כ'בן-זוגה' של המתנגדת, אך נחשב בעבודה 'רווק'.

25. במהלך העדויות הועלו ראיות ברורות וחד-משמעיות שלפיהן מבחינת המנוח, המערערת לא הייתה היחידה שהוא קיים איתה מערכת יחסים אינטימית ברמה כזו או אחרת. עוד עולה מהעדויות כי אף שהמערערת מבחינתה שיתפה את המנוח בהיכרות עם בני משפחתה, הרי שהמנוח, מבחינתו הוא, בחר שלא להכיר את המערערת לבני משפחתו, וודאי שלא הציג אותה כבת זוגו, אף שכשרצה בקיום מערכת זוגית אישית, ידע להבהיר זאת לבת הזוג ולהכיר אותה לבני משפחתו, ואף להתארס עימה (אף שאירוסין אלו בסוף בוטלו). מדברי העד עו"ד [ד'] עלה כי המנוח אמר לו מפורשות כי הוא אינו מעוניין לפתוח בחייו 'זוגיות חדשה' (פרוטוקול הדיון מיום ג' באדר התשע"ז – 1.3.2017, שורות 371–373). הדבר הגיע לכדי כך, לפי העדויות, "עד שכאשר המשפחה ישבה 'שבעה' לא ידעו מי זאת האישה" (כלשון החלטת בית הדין, לפי עדות האח הבכור, מפרוטוקול הדיון מיום כ"ב באייר התשע"ז – 18.5.2017, שורות 148–149 ושורות 223–224).

26. לדברי בית הדין קמא, עובדה היא שהמערערת והמנוח לא התגוררו בדירה משותפת, וקביעתו ניתנה גם בהתחשב בכך – "לא מדובר ביחסים של מספר עשורים, ואף לא בזוגיות יציבה, ומעולם לא גרו הצדדים בקביעות תחת קורת גג אחת. כמו כן, חסר כל סממן של תמיכה כלכלית", כדברי בית הדין. גם התדירות שלה טענה המערערת בדבריה כי לנה אצל המנוח שלושה עד ארבעה לילות ובסופי שבוע, נסתרה בדברי בתו של המנוח, המשיבה, שהעידה כי היא שהייתה שוהה בבית אביה המנוח בין שלושה לארבעה לילות, אך מעולם לא פגשה במערערת ולא הכירה אותה. ומאידך גיסא, המערערת לא סתרה טענה זו – שהיא והמשיבה לא נפגשו ולא הכירו קודם. זאת ועוד, נטל ההוכחה מוטל לעניין זה על כתפה של המערערת.

27. לניתוח המשפטי ולבירור עובדתי זה נוסף גם אנו כלי חשוב להבחנת מעמדה של הידועה בציבור, וזאת על פי האמור בסעיף 55 לחוק הירושה. המחוקק בסעיף זה, שבכותרתו נכתב 'מעין צוואה', נתן כלי לאומדן הדעת של המנוח, אשר לפיו ניהול חייו עם בת הזוג, אף שהיו ללא נישואין, היה כשל "איש ואישה החיים חיי משפחה במשק בית משותף". רמת שיתוף וקרבה כזו חייבת להיות כה הדוקה וקרובה, עד אשר המחוקק יכול להחשיבה כ'מעין צוואה', אף שלא נכתבה, וכאילו המנוח בהתנהלותו היה כמי שציווה את עיזבונו לבת זוגו בדומה לשהיה עושה אילו הייתה אשתו. כאמור בדברי השופט ויצמן בתמ"ש 36036-02-10, יש לבחון את הגדרת תנאי הידועה בציבור לעניין סעיף 55 לחוק הירושה בהתאם לייחודו של חוק זה. על כן ברור כי הקו המנחה לבחינת מערכת היחסים לעניין סעיף זה אמור להיות בחינה אם

# מדינת ישראל

## בתי הדין הרבניים

הייתה זו מערכת יחסים כשל "חיי משפחה במשק בית משותף" הממלא את כל חלל מערכת היחסים האישיים שבין בני הזוג, יחסים שאינם מותרים מקום למערכת יחסים דומה אחרת עם בת זוג אחרת, כפי שהדבר במערכת יחסים שבין איש ואישה ה"נשואים זה לזה". לענייננו, אכן נראה במקרה דנן, כפי שביטא בית הדין קמא בהחלטתו:

גם אם כלפי זכויות אחרות ייתכן אולי שנשאר מקום כל שהוא לדון במעמד המתנגדת 'כידועה בציבור', לעניין ירושת המנוח אין ספק כלל שמערכת היחסים הנידונה אינה מניחה יסוד להנחה שראה המנוח במתנגדת ירושת בעיזבונו ושהיא נחשבת כ'ידועה בציבור' שלו.

28. אשר לטענת המערערת כי בית הדין לא פעל בהתאם להוראות תקנה 50(א) לתקנות הירושה, תשנ"ח – 1998 המורה כי אם "הוגשה התנגדות לבקשה לצו ירושה או לצו קיום ואין בה הסכמה לסמכות השיפוט של בית הדין – ימחק בית הדין את הבקשה" ואשר לפיה נראה כי ברגע בו הגישה המערערת את התנגדותה לסמכות בית הדין, אף אם אינה נוגעת בדבר, היה על בית הדין למחוק את בקשת המשיבה לירושת אביה ולחדול מלדון בה: אף שלדעתנו אין מקום להיכנס לעובי הקורה בסוגיה זו בהליך שלפנינו, נעיר רק כי עמדת בתי הדין הרבניים היא כי תקנה זו בתקנות הירושה אינה חוקית ועל כן אינה מחייב את בתי הדין, וזאת משום שהיא עומדת בסתירה ברורה להוראת סעיף 155(ג) לחוק הירושה, לפיו "מוסמך בית הדין הדתי שהיה לו שיפוט בענייני המעמד האישי של המוריש, לתת צו ירושה וצו קיום צוואה ולקבוע זכויות למזונות מן העיזבון, אם כל הצדדים הנוגעים בדבר לפי חוק זה הביעו בכתב הסכמתם לכך". ברור כי אם המחוקק הקנה סמכות דיון לבית הדין הרבני לפי התנאים הקבועים בחוק, אין מחוקק המשנה יכול לבטל סמכות זו.

29. כך יש לדחות על הסף גם את טענת המערערת כי בית הדין לא נהג לפי סעיף 9 לחוק שיפוט בתי דין רבניים (נישואין וגירושין), תשי"ג – 1953, שהרי בית הדין הרבני דן בבקשות לצווי ירושה וקיום צוואה לא מכוח סעיף 9 לחוק שיפוט בתי דין רבניים שאינו עוסק בירושה, אלא מכוח סעיף 155(ג) לחוק הירושה.

30. לאור כל האמור לעיל אנו דוחים את הערעור וקובעים כי אכן אין למערערת 'זכות נחזית לכאורית' כידועה בציבור, ועל כן אין היא 'נוגעת בדבר' לעניין הצורך בהסכמתה לסמכות בית הדין ויש להחזיר את התיק אל בית הדין האזורי אשר ימשיך וידון בבקשת צו הירושה של המשיבה.

31. אנו מתירים את פרסום פסק הדין לאחר השמטת הפרטים המזהים.

ניתן ביום כ"ג בטבת התשע"ט (31.12.2018).

הרב אברהם שינדלר

הרב מיכאל עמוס

הרב אליהו הישריק

עותק זה עשוי להכיל שינויי ותיקוני עריכה